

»Men frem for een og hver / Er Bording dog den største« – en status på Anders Bordings værk

Af Mikkel Lund

This paper has a dual aim: In the first part of the article I wish to examine and evaluate the reception of the works of the Danish Baroque poet and journalist Anders Bording, showing how his reputation as one of the greatest poets in the Danish Language with time has declined to a position of underestimation, especially due to the aesthetic taste of the Romantic Period. Based on this review I wish to show how earlier literary historians have fallen through, hence I argue for a revision of his works and an altogether new occupation embedded in a historically more correct interpretation of the Baroque Period in comparison to past research.

Avisudgiveren Daniel Paulli kunne i 1677 meddele sine læsere af *Extraordinaires Maanedlige Relationer*, at om mandagen på Kristi Himmelfartsdag d. 24. maj »døde vor vjtberømte Dan-Poet M. Anders Bording/ som var Auctor til den maanedlige Danske Mercurius/ hvor udi Rijmvjs forfattedis/ hvad en eller andenstæds i Verden skeed var« (Paulli 1677: 532). En digter og journalist var død, og Paullis beretning fortæller noget om, at Anders Christensen Bording (1619-77) i sin samtid var lidt af en berømt. Bording gjorde sig først kendt ved sine enkeltstående digte, heriblandt inden for genren lejlighedspoesi typisk skrevet på bestilling til bryllupper og begravelser, men i løbet af sine sidste 11 år havde han forsynet den danske befolkning med historiens første dansksprogede avis, *Den Danske Mercurius*, hvori han på vers ræsonnerede over nyheder fra ind- og udland. Beskæftigelsen var kongeligt understøttet, men selv under regeringsskiftet fra Frederik III til Christian V, da Bordings betaling i en længere periode bortfaldt, kunne han leve alene af den indtjening, salget af avisen bragte ham. Den var med andre ord populær, og eftertiden hylkede Bording – nogle mente endda, han fortjente en større hæder end sin digterkollega, Thomas Kingo (1634-1703).

Bemærkelsesværdigt er det af den grund, at hvis man orienterer sig i forskningen i dansk barok og søger på 'Thomas Kingo' i Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi, dukker der p.t. 125 resultater op, mens blot 16 resultater dukker op, hvis man samme sted søger på 'Anders Bording'. Med 15 år imellem sig levede de begge i det 17. århundrede og oplevede

indførelsen af enevælden, som de hver især kom til at arbejde for gennem deres digteriske virke, men på trods af det har Kingo i dag en betydeligt større plads i litteraturhistorien end Bording. Der eksisterer naturligvis andre behandlinger af Bording knyttet til andre forskningstraditioner,¹ men forskellen i søgeresultater eksemplificerer alligevel det faktum, at forskningen i Anders Bordings litterære produktion ikke er i nærheden af at være udtømt.

I 1999 kunne Torben Jelsbak i *Danske Studier* meddele, at barokforskningen havde »overstået pubertetsstadiet og fundet vej ind i hjertet af om ikke den vestlige kanon, så i hvert fald den almindelige litteraturhistoriske bevidsthed« (Jelsbak 1999: 87).² Dertil ytrede han et håb om, at fremtidig forskning kunne »love Bording mere end en birolle i den kommende litteraturhistorie« (Jelsbak 1999: 115). Med Jelsbaks ord som et rungende ekko kan vores kendskab til dansk barok ikke siges at være fuldstændigt uden et mere dybdegående studie af Bordings værk, især *Den Danske Mercurius*, og nærværende artikel kan betragtes som en indledning til dette.

Artiklens formål falder i to dele, en receptionshistorisk og en rehabiliterende: I den receptionshistoriske del vil jeg gøre den nuværende forskning op for at skitsere de positioner, hidtidige forskere har indtaget, og fremhæve Bording-forskningens forskellige epoker, samt den opfattelse af hans forfatterskab, disse epoker har affødt. I den rehabiliterende del vil jeg ud fra den i receptionshistorien tegnede skitse forholde mig til, hvad tidligere forskere hæfter sig ved, mere eller mindre bevidst vælger at overse, og hvor den tidligere forskning kræver en revision. Formålet med dette er ikke polemisk, men at give nogle eksempler på, hvad Bordings

1 I idéhistorisk regi har Sebastian Olden-Jørgensen behandlet et af Bordings hyldestdigte i artiklen »At vi maa frycte dig af idel kjærlighed – Magt-udøvelse og magtiscenesættelse under den ældre danske enevælde« (1997), mens Paul Ries har biograferet ham i »Forfatterportræt af Anders Bording« i Arkiv for Dansk Litteratur.

Inden for den pressehistoriske tradition er *Den Danske Mercurius* behandlet af P.M. Stolpe i standardværket *Dagspressen i Danmark, dens vilkaar og personer indtil midten af det attende aarhundrede* (1879), der rummer en udførlig tilblivelseshistorie og biografi om Bording med fokus på hans virke som Danmarks første journalist. Dertil kan laves en række pressehistoriske nedslag: Chr. Kirchhoff-Larsen: *Den Danske Presses Historie*, 1942; Eyvind Rafn: *Anders Bording. Danmarks første journalist og Danmarks ældste avis*, 1957; Marie Hvidt: »Den Danske Mercurius 1666-77. Den første danske avis bliver 300 år«, 1966; Peter Olufsen: »Den Danske Mercurius. Anders Bording som hofreporter, udlandsredaktør og erhvervsjournalist«, 1990.

2 For et bredere kendskab til barokbegrebet i dansk litteraturhistorie henvises til Jelsbaks detaljerige studie.

forfatterskab rummer, for derved at tegne konturerne af, hvad der kan være i vente med henblik på videre forskning i forfatterskabet, og til slut give et bud på, hvilken syntese af analysemetoder dette arbejde potentielt ville kræve.

Samtid og klassicisme

Selvom Bording i sin samtid var et kendt navn, fik hans digtning ikke den store opmærksomhed i 1600-tallets teoretisk-æstetiske kritik, der begynder med værker som Peder Syvs *Nogle Betenkninger om det Cimbriske Sprog* (1663), Søren Poulsen Gotlænder Judichærs *Prosodia Danica* (1671) og Henrik Gerners *Epitome Philologiæ Danicæ* (1690).

I *Nogle Betenkninger om det Cimbriske Sprog* lancerer Peder Syv den herskende tanke i forhold til barokdigtningens form; de fornemste versefødder »kaldes Alexandrineske [...] saa-og Herre-rim elder Heroiske Vers; thi der beskrives fornemme ting med dennem/ og de ere de længste/ som de Heroiske hoos Latinerne og Grækerne« (Bertelsen 1915: 199). Syvs afhandling er fra 1663, på hvilket tidspunkt Bording primært har ført sin digtning på sine krydsrimede firefodsjamber kendt som Bording-strofen, mens det først er i midten af 1660'erne med *Den Danske Mercurius*, at han for alvor tager alexandrineren i brug. De fornemme ting at besynges findes i København, siger Syv, eftersom »der er Hoffet/ Akademiet/ Højeste Ret/ Alle Collegia, mest af Kunster/ Handel/ Nering og forfremmelse« (Bertelsen 1919: 218), hvilke *Den Danske Mercurius* i høj grad kredser om. Således kunne man forvente, at Syv i *Den Danske Sprog-Kunst* (1685) ville lovprise Bording, men her udnævner han Kingo som »den Ædle og fornemste Danske Poet« (Bertelsen 1919: 218) og tier om Danmarks første digterjournalist.

Fem år senere drager Henrik Gerner i *Epitome Philologiæ Danicæ* det problematiske skel mellem religiøs og verdslig digtning i en betragtning, der samtidig ligner en kim til romantikkens genitanke. Ifølge Gerner er et menneske enten født som digter eller ej, eftersom den bedste digteriske kunnen ligger til naturen. Dette er dog ikke ensbetydende med, at man ikke kan tilegne sig digtekunsten til verdslig brug, men der »er Forskel paa Poeteri formedelst Materiens Beskaffenheds skyld; Thi dend delis i Almindelighed in Poësin sacram & profanam. Sacra, skriver om hellige Ting eenfoldig alvorlig/ ydmygelig oc andectig: Profana skriver om Verdslige Ting/ lystelig/ lifflig oc skarpelig som er at see in Panegyricis,

Epaineticis, Satyricis, Epigrammaticis, Amatoriis; & Heroicis» (Arnholz 1953: 373f). Med andre ord kommer lejlighedsdigtningen i anden række, så selvom Bording ikke nævnes, kan vi antage, at han hos Gerner ligesom hos Syv ikke falder ind under fremhævelsesværdig poesi.

Med den franskinspirede klassicismes indtog skifter smagen markant til fordel for Bording, hvilket især kommer til udtryk i Tøger Reenbergs satire *Forsamling paa Parnasso* (1699) og det poetologiske hovedværk, *Ars poetica* (1701).³ *Forsamling paa Parnasso* er en lovprisning af Bording, som Reenberg udpeger som digtekunstens mester og sammenligner med en række mulige konkurrenter, heriblandt Arrebo og Kingo, der dog ikke formår at være Bordings lige. Uden omsvøb markeres den hylgende tone fra begyndelsen:

Siig, gode Bording! siig mig dog:
 Hvo lærte dig at skrive?
 At spende hvert et Ord i Aag,
 Til Riim det skulde blive?
 (Reenberg 1769: 105)

Hvad der berettiger Bording denne ære, fremlægger Reenberg i *Ars poetica*, som er et opgør med den stil, senere litterater og smagsdommere betegner som højbarokkens svulstige udtryk. Idealet er en proportioneret balance mellem digtets sirlige form og det emne, digtet besynger, hvilket i forening er et udtryk for den rette orden, der findes i naturens skaberværk. Mens det kunne virke, som om Reenberg ligesom Gerner foregriber romantikkens genitanke og -dyrkelse, understreger han i en sammenlignende hyldest til Arrebo og Bording, at naturen i de største digtere kun udgør ét element af tre:

Vi have kuns een Arebo,
 Og, siden Bording døde,
 Er Sædet efter disse To
 Paa Bierget blevet øde.
 Til Een er af Naturen sendt

3 Reenbergs poetik er udførligt behandlet i Frederik Stjernfeldts artikel »Opblæste Gloser merkes let. Overvejelser over barokbegrebet omkring Tøger Reenbergs *Ars poetica*» (1988) i *Danske Studier*.

Et got og kostbart Nemme;
Men sældom skeer, han sit Talent
Vil dyrke ret og fremme:
En Anden slæber, som en Hest,
Sig martrer med at skrive;
Men fattes det, Naturen meest
Til hannem skulde give:
Det er den Geist og Fantasi,
Som er den rette Moder
Til Vers og Riim: Vor Fliid deri
Med Tiiden ymper Poder;
Thi den, som Vi, kom nøgen ud,
Maa klædes og stafferes,
Ved flittig Læsning, Hovedbrud,
Arbeydes, udstuderes.
Naturen, Læsning, Øvelse,
Skal os Poeten mage:
Men, mangler Et af disse Tre,
Troe mig, du staaer tilbage.
(Reenberg 1769: 93f)

Den naturgivne digtergave må altså kultiveres ved læsning og hårdt arbejde, og her står Bording ifølge Reenberg som den ypperligste mester. Fem år senere lod Peter Dass det bemærke i sit digt »Censur over Anders Bording« (1706), at for mange digtere galder som haner, når de som Bording bør synge som en stær. Bevares, siger Dass, der skal være plads til alle, men stod det til ham at placere laurbærkransen på hovedet:

Blant dem hvoraf gaar savn
I voris Dannemark,
Hvo bære bør det Navn;
Poeters Patriarch;
Jeg frit bekiender her,
At Arbo var den første,
Men frem for een og hver
Er Bording dog den største.
(Heggelund & Apenes 1980: 203)

Ros til én digter tager naturligvis ikke hæderen fra en anden, men Dass viger til hver en tid selv for Bording. Hvis det virkelig gjaldt, skulle man bare kaste hans egne vers på bålet, så ringe er han i forhold til Bording, skønt:

Vor Bording er een Far,
 Men andre kun som Sønner.
 Om hundred Hierner var
 Ind i mit Hovet sat
 Jeg ey den Maade naaer
 Som Bording hafde fat.
 (Heggelund & Apenes 1980: 203)

Klassicismens lovprisning af Bording bliver i 1735 særligt markeret i dansk digtnings kanon- og receptionshistorie, hvor Bording er den første, hvis forfatterskab udkommer som samlede skrifter med *Anders Bordings Poëtiske Skrifter I-II*. Kort bør det derfor nævnes, at Bording på intet tidspunkt i litteraturens historie synker ned i glemsel, og der med denne udgivelse ingen undskyldninger er for ikke at læse ham. Som indledning til værket skrev udgiveren, Hans Gram, en lang fortale, der svulmede så meget op i digressioner og lærdom, at han kasserede den til fordel for en kortere tekst. Ikke desto mindre har Erik Sønderholm udgivet de samlede brudstykker af den originale fortale, der bidrager til billedet af klassicismens modtagelse af Bording.

Med et forsvar for Bordings værk tegner Gram i fortalen, hvad der ellers for litteraturhistorien kunne ligne et lovende portræt. Ved helt at udelade sammenligningen med Kingo konstaterer han, at end ikke digtere selv behøver at stille sig spørgsmålet, om »*Bording* er en den beste poet i det danske« (Sønderholm 1984: 220). Med henblik på andre bemærkede barokdigtere var Anders Arrebo en stor mand, hvis digteriske egenskaber lod dansk poesis morgenrøde gløde, »Men hand kommer dog ingenlunde mod *Bording*. Det var at sætte *Lucretium* og *Ovidium* i een rang tilsammen at vilde holde *Arreboe* og *Bording* for lige gode« (Sønderholm 1984: 235).

Gram måler digteren på hans evne til at omsætte de skønneste og rigeste tanker til lettest flydende vers og opponerer ligesom Reenberg mod Gerners idé om den naturgivne digter, når han lovpriser det hårde arbejde, som Bordings kladder vidner om. Han står også i modsætning til forestillingen, »at en retskaffen *poet* faaer at være født og kommen til verden

med den gave at snakke vers, og skrifve dem saa flux ud af haanden, som de kunde være ham indvirkede eller tilhviskede af en usynlig aand« (Sønderholm 1984: 221). En digter kan, siger Gram, have en lige så sød og let ånd som Ovid, men det betyder ikke, at poesien kommer let til ham, ligesom »*Vergilio*, der gjorde et vist antal vers om morgenen, og anvendte de øvrige timer af dagen til at skure og polere og klæde dem i en bedre dragt« (Sønderholm 1984: 221).

At Bording aldrig fik ro til at fordybe sig og polere sine vers, men konstant måtte fokusere på den tidsbestemte lejlighedsdigtning, viser ifølge Gram kun hans kunstneriske ypperlighed. I det spor står således som monumentet for hans virke *Den Danske Mercurius*, der vidner om, at Bording mestrede det danske sprog og påtog sig den opgave, enhver stor digter ønsker sig fri fra; »hvor yndelig er hand ikke til at fortælle, hvor fornuftig i at dømme, hvor artig naar hand udlader rare tanker og slutninger, hvor nøje og velskiønnende paa hvad ham er anstændigt, enten at sige eller at tie« (Sønderholm 1984: 242). Klassicismens afvisning af højbarokkens kraftige basunstød til fordel for en ophøjelse af det enklere udtryk tæller i høj grad i Bordings favør.

Oplevelsesæstetikens Bording-reception

Med Knud L. Rahbek og Rasmus Nyerups *Bidrag til den danske Digtekunsts Historie* (1801-08) ser vi den første samlede fremstilling af dansk litteratur, hvor Bording behandles i det tredje bind, *Den danske Digtekunsts Middelalder fra Arrebo til Tullin. Første Del* (1805). Værket viderefører det forrige århundredes klassicistiske smagsæstetik, hvor den stilistiske accent er på elegance og korrekthed. Men vi ser også kimen til den oplevelsesæstetik, der kommer til at dominere i det 19. århundredes litteraturhistorieskrivning, og som med nuanceforskelle frem til 1930'erne afgørende påvirker dommen over Bordings forfatterskab. Oplevelsesæstikken knytter sig til romantikkens dyrkelse af verdens monistiske ånd og efterspørger deraf en syntese i digtningen, der forener udtryk og indhold i en naturlig, organisk helhed. Sand poesi er således et inderligt inspireret værk fra det tænkende digtergeni, som har adgang til den rene poesi, det direkte ord; den aldrig ekspliciterede sandhed, der undrager sig filosofiens begreber, men som digteren skuer og sætter ord på. Denne æstetik er fremmed for barokken, der betoner det lærde, retoriske kunsthåndværk og mere eller mindre mangler en filosofisk poetik.

Som under klassicismen er Bording ifølge Rahbek og Nyerup dansk digtnings banebrydende hovedmand, der gør »Epoche i den danske Poesies Annaler« (Rahbek & Nyerup 1805: 109) med sin digteriske lethed, som er et ord, der med en vis ambivalens karakteriserer receptionen af hans forfatterskab. Med lethed menes både Bordings sprogkunstneriske kunnen, med hvilken han kunne skrive strengt metriske, men flydende og ubesværede vers om et ethvert emne. Samtidig er der knyttet noget overfladisk til denne lethed, som »synes paa eengang at være Bordings første Fortrin, og tillige hans Hovedfeil« (Rahbek & Nyerup 1805: 117), eftersom han med sin lethed vægtede udtryk over indhold, hvilket ikke tillod ham nogen større poetisk bedrift end de satiredigte, Rahbek og Nyerup primært priser ham for. Her vurderes Kingos produktion højere, fordi den i sin religiøsitet er udtryk for en ånd og inderlighed, som Bording ikke har.

Den Danske Mercurius tæller i Rahbek og Nyerups øjne ikke som et udtryk for ånd og inderlighed og knap nok som lejlighedsdigtning. Snarere som tørre avisspalter på vers, »som han beordredes at skrive, et Arbeid, der kunde gjort en Virgil selv til en Mævius« (Rahbek & Nyerup 1805: 145), som var en romersk digter i antikken, hvis vers tilsyneladende var så ringe, at navnet Mævius blev ensbetydende med elendig digtning. Rahbek og Nyerup skal være undskyldt for at være uvidende om, at Bording ikke blev beordret at skrive *Den Danske Mercurius*, men selv ansøgte om stillingen til at gøre det.⁴ Værre er det, når de konkluderer, at Bordings værk der forfattet under et godt glas vin rummer »muntre og vittige Indfald, men hverken ædle eller dybe Tanker og Vers« (Rahbek & Nyerup 1805: 146) og dermed tidligt i dansk litteraturhistorie får stemplet ham som en digter, hvis forfatterskab indholdsmæssigt ikke er værd at beskæftige sig med.

Romantikens efterspørgsel på ånd spirer videre i N.M. Petersens *Bidrag til den danske Literaturs Historie III. Det lærde Tidsrum 1560-1710* (1855), hvor Bording ikke tildeles nogen stor hæder, og som hos Rahbek og Nyerup især ikke *Den Danske Mercurius*. Petersen mener, at »der i denne rimede Tidende findes enkelte artige Steder og Tidsskildringer« (Petersen 1855: 660), skønt han ikke citerer disse nedslag i en læsning, da han ikke kan betragte en avis som digtekunst. Traditionen tro priser Petersen Bording for sin sproglige lethed, men klandrer tidens utilstrækkelighed for aldrig at sende ham afsted på poetisk himmelflugt: På udtryks-

4 Ansættelsesprocessen har Erik Sønderholm redegjort for i *Kommentarer til Anders Bordings digte* (1986), s. 25f.

siden nåede han fortræffeligt målet, men i forhold til indhold svinder hans hæder »betydelig ind, naar man af Digteren kræver mere end lette Vers, nogen Begejstring og Vid« (Petersen 1855: 662). Klassicismens betoning af lethed i udtrykket og anerkendelse af versenes indholdsmæssige tyngde er altså ikke længere tilstrækkelig.

Mere grovkornet er dommen i den sammenlignende *Renaissancebevægelsen i Danmarks Litteratur, især i det 17. Aarhundrede* (1887), hvori Julius Paludan søger renæssancens indflydelse på barokkens national-sprogede litteratur. Bording er her mangelfuld, og det skyldes ikke tiden, men ham selv; hans »nationale Præg og hans forholdsvise Originalitet« (Paludan 1887: 222) hæver ham op over forgængerne, men i hans vers finder man primært kun »Digterens ydre, formelle Fortrin, men liden egentlig poetisk Inspiration og ikke Spor af, at han nogensinde af indre Trang har sat sig en større, alvorlig Opgave som f.Ex. Arrebo« (Paludan 1887: 208). Selvom Paludan trods alt har noget godt at sige om Bordings enkelte digte, betragter han ikke *Den Danske Mercurius* som et større poetisk inspireret værk, men som en opgave, Bording tværtimod »spildte det meste af sine ti sidste Aar« (Paludan 1887: 208) på at udføre.

Det 19. århundrede tegner en nedadgående linje i opfattelsen af Bording som digter, hvor han vel at mærke beholder sin plads ved siden af Arrebo og Kingo i dansk baroks triumvirat, men stødes ud af parnasets højsæde. Ikke desto mindre er gennemgangen ukomplet uden inddragelse af første bind i Carl S. Petersen og Vilhelm Andersens *Illustreret dansk Litteraturhistorie* (1924-34), *Fra Folkevandringstiden indtil Holberg* (1929), afsnittet om Bording forfattet af Richard Paulli. Værket indeholder både det hidtil bedste forsøg på en karakteristik af *Den Danske Mercurius* og den hidtil mest formfuldendte oplevelsesæstetiske kritik af Bording. Under illustrationen af hele *Mercurius*-udgaven fra april 1675 og med talrige citater sker det første gang i litteraturhistorien, at *Den Danske Mercurius* behandles som digtekunst i egen ret. Paulli udlægger i et forsøg på kontekstualisering avisens forhistorie, dens publikum og plads i samfundet som et medie, der skulle påvirke offentlighedens syn på enevælden. I forhold til tidligere litteraturhistorier er Paullis behandling et fremskridt og markerer en vis fortolkningsmæssig nytænkning, men den begrænser sig til en anerkendelse af avisens funktion uden at bevæge sig ind på dens indhold.

Paullis mindre grundige læsning af *Den Danske Mercurius* røber sig, når han eksempelvis hævder, at avisen i modsætning til ældre nyhedsblade oversat fra tysk ikke indeholder beretninger fra overtroens verden

og derfor fremstår moderne (Petersen & Andersen 1929: 925). Tværtimod er det ganske karakteristisk for Bording, at han talrige gange beretter om fænomener, der må være tegn fra Gud. Eksempelvis må han i december 1669 i forbindelse med en voldsom storm påminde læseren om forrige sommer, hvor man så en havmand og -frue, hvilket han tolker som et tegn fra himlen om menneskets syndighed (Bording, *Mercurius*, 1984: 173). Bording er altså næppe 'moderne', og Paulli ender også med at konstatere, at *Den Danske Mercurius* ikke viser Bordings storhed som digter, da versene ofte »skullet leveres i stor Hast, langt fra alt Avisstoffet har kunnet virke inspirerende, og paa en Nutidslæser virker det evindelige alexandriske Metrum trættende« (Petersen & Andersen 1929: 927).

Hertil regner han lejlighedsdigtene som værende *Den Danske Mercurius* overlegen, da Bording-strofen i højere grad minder om den digtning, der efter Paullis skøn er moderne, nemlig den på hans egen tid. Med andre ord betragter Paulli poesians udvikling teleologisk, hvor Bordings værk markerer en overgangsfase: »I Kunstarens Historie staar den paa et lykkeligt Mellemstadium« (Petersen & Andersen 1929: 928), eftersom Bording mestrede formen, men ikke brugte den til at digte om noget efter eftertidens standarder betydeligt, hvilket giver genklang til tidligere litteraturhistorier. Men hvor de forrige litteraturhistorikere savnede et digterisk storværk, bringer Paulli en apologi for Bording, der nærmest kunne stå som en art oplevelsesæstetikens programskrift:

Bordings nærmeste Eftertid har beklaget, at han ikke har samlet sig om større poetiske Opgaver og ikke efterladt sig et monumentalt Hovedværk som f.Ex. Arrebos Hexaëmeron. Dette Savn kan vi dog vist begræde med tørre Taarer, thi saadan som hans Natur nu engang var, vilde han sikkert ikke have kunnet holde sig paa Inspirationens fulde Højde under en stor Kraftanspændelse rettet mod et enkelt Maal; selv de bedste Ting, han har præsteret, vinder, naar man, som det her overalt er gjort, udelader større eller mindre Partier deraf. Der er heri intet nedsættende; thi selvfølgelig gælder det om alle Digtere, om ham saavel som om Oehenschläger, at de maa dømmes efter deres bedste Ting og ikke efter Trivialiteterne. Bording bevægede sig ofte hen ad den traditionelle Versemager-Landevæg, og her er det ikke altid særlig opløftende at følge ham, men naar Aanden kommer over ham, hæver han sig til en poetisk Flugt saa fri og let som ingen før. (Petersen & Andersen 1929: 934)

I modsætning til Paullis påstand om den nærmeste eftertids modtagelse påskønnede klassicisterne Bording, som beskrevet ovenover. Den gentagne sammenligning med Arrebo er pudsigt, eftersom hans *Hexaëmeron* (1661) trods alt er en dansk gendigtning af Guillaume du Bartas' *La Premiere Sepmaine; ou Création du monde* (1578). Inspirationen til *Den Danske Mercurius* er muligvis også fransk, men som en art samtidsepos om det danske arvekongedømme i et krigshærget og ustabil Europa udviser værket i indhold som format en vis originalitet, hvilket udhuler Paullis og Paludans domme selv efter oplevelsesæstetikens standarder.

Som det kan ses på ovenstående gennemgang, bevæger Bording-receptionen sig ikke meget over knap 130 års litteraturhistorie, hvor barokken ikke betragtes som en litterær periode i egen ret, men som et lejlighedsvis lovende mellemstadiet, der peger frem mod romantikken. Dette siger ikke mindst noget om det 19. århundredes forankring i en teleologisk kunstfilosofi, hvor berettigelsen af nutiden har fordret en vis nedvurdering af fortiden. Her lander især *Den Danske Mercurius* på fremskridtstankens mødding og ligger som litterær tekst nær udforsket hen, indtil barokforskningen i 1930'erne når et gennembrud.

Bording under barokforskningens gennembrud

I dansk regi er 1935 et gennembrudsår for barokforskningen, da Københavns Universitet offentliggør en konkurrence om et professorat i nordisk litteratur, hvor Georg Christensen, Emil Frederiksen, Henning Kehler og Ejnar Thomsen hver indleverer et manuskript med titlen *Barokken i dansk Digtning*. Thomsen vandt professoratet, og samlet tegner afhandlingerne et billede af, hvor Bording stod i forskningen på daværende tidspunkt, og indkredser aspekter af hans værk og barokken i almindelighed, der kan bane vejen for videre studier.

Blandt afhandlingerne tildeles Bording mindst plads hos Georg Christensen, der nævner *Den Danske Mercurius* som eksempel på enevældens brug af digtningen, men undlader at komme ind på, hvad dette vil sige. En enkelt gang sammenlignes Bording med Kingo, hvem Christensen ved siden af Elias Naur primært er optaget af. Dette fokus og dermed udeladelsen af Bording fremhæver til gengæld nogle væsentlige problemstillinger og skyldes, at Christensen indsnævrer dansk baroks egentlige begyndelse til 1671, hvor Christian V salves til konge. Ræsonnementet er den ånd og tone i tiltale, der skifter fra Frederik III til Christian V, om end

det kun er »en gradsforskel, der skiller Bording fra barokdigterne, men en forskel der bunder i et andet sind og en anden tid« (Christensen 1935: 63). Stilmæssigt knytter Christensens barokbegreb sig til den fra Tyskland påvirkende anden schlesiske skole, hvis ideal var en »poetisk Stil, pathetisk højtidelig eller lin og sleben, alt efter som Emnerne krævede det, men altid sanselig, yppig og billedrig« (Paludan 1887: 277). Kingo og Naur er de bedste danske pendanter til den anden schlesiske skoles patetiske højstemthed, der ifølge Christensen knytter sig til tidens religiøse digtning og kendetegner barokken. Således skubbes Bording ud på sidelinjen, hvor en kritik kan rejses, at Christensens barokbegreb er for snævert til at kunne betragtes som en fuldstændig syntese, eftersom den hverken formår at omfavne Arrebos og Bordings litterære produktioner, hvilke begge knytter an til den første schlesiske skole.

Anderledes er synspunktet hos Emil Frederiksen, der ligeledes betragter Bording som en afviger, men 1660'erne som »en Tid, da hans Digtning i Barokstil begyndte ret at udfolde sig« (Frederiksen 1935: 41). Frederiksens fokus er på det stilistiske hos Bording, der både mestrer den heroiske og sorgfulde barok og er et pragteksempel på digterens dekorative rolle i 1600-tallets samfund. I forhold til barokkens udtryk blåstempler Frederiksen dermed Bording, men på indholdssiden kommer han ikke ind på, hvilken funktion *Den Danske Mercurius* påtager sig som offentligt kommunikationsorgan. Selvom Bording med sin 'lethed' udtryksmæssigt afviger i 1650'erne, hvor barokken ifølge Frederiksen tager form i Danmark, begynder hans digtning at afspejle den religiøsitet, der under absolutismen knyttes til det sociale liv, hvilket kendetegner dansk barok. Denne sammenknytning af det religiøse og sociale formår Bording at gennemføre på den mest vindende måde i *Den Danske Mercurius* ved »at forene Ære her i Verden med Fortjeneste i Himlen, Verdslighed og Gudelighed i Kongelighedens Tegn. Intet kan være mere i Barokkens Aand« (Frederiksen 1935: 51). Hvad dette så indebærer og hvorfor, undlader han at uddybe.

Den historiske nødvendighed knyttet hertil har Henning Kehler mere blik for, når han i sin afhandling læser barokkens lejlighedsdigtning kontekstuel. Efter første halvdel af 1600-tallets krigsødelæggelser er man i Danmark optaget af »Autoritet og Orden, i en stærk Centralmagt og betænkt paa at befæste denne Magt ikke blot med Vaaben i Haand, paa Valpladserne, men ogsaa ved Diplomati og Intrige samt ved Paavirkning af den offentlige Mening, Propaganda beregnet paa Folkemassen, aandelig og politisk Ensretning« (Kehler 1935: 147). Dog vurderer Kehler, at *Den*

Danske Mercurius ikke er en tekst, hvor dette perspektiv er frugtbart, thi et blik i »Bordings Avis, som var den bedste, vil oplyse om, at der var ikke megen Adspredelse, Underholdning eller Belæring at hente« (Kehler 1935: 145). Men avisen rummer utallige ordsprog og lektioner til læseren og udtrykker i høj grad enevældens bestræbelse på åndelig og politisk ensretning i 1660'erne og 70'erne. Efter indførelsen af rangforordningen i 1671 reflekterer Bording eksempelvis over naturens hierarkisering, som det dydige menneske må anerkende for at tjene det fælles gode. Her konkluderer han, at:

En hver/ som hand har høy Bestilning til/ skal nyde
Sin gang och værdighed. Ja hvo kand det fortryde?
Heldst naar hans Majestæt befalder saadan vjs.
Hvor Kongen sætter mig/ der sidder Jeg med prjs.
(Bording, *Mercurius*, 1984: 245)

Ligesom Kehler betoner konkurrencens vinder, Ejnar Thomsen, barokkens historiske baggrund og kommer ikke kun ind på samfundets systemskifte, men det faktum at Danmark fra 1650'erne stod i en økonomisk depression. Thomsen karakteriserer barokkens særlige psyke som en stræben efter orden i en fortabt verden, hvilket man i Danmark har knyttet til den nyindstiftede enevældes merkantilistiske og rationelle potentialer. Bordings med Thomsens ord monumentaleste opus, *Den Danske Mercurius*, er netop en af hovedteksterne i denne strømning, men på grund af konkurrencens tidsmæssigt snævre omfang har Thomsen kun haft tid til at læse en femtedel af værket og kan derfor ikke videre vurdere det (Thomsen 1971: 187).

På denne baggrund vurderer han, at Bording røber »et ganske udvendigt forhold til de religiøse værdier« (Thomsen 1971: 123), og placerer ham periodemæssigt i præbarok som en sproglig befrier, der »med sundt instinkt og med ypperlig smag har fundet en fuldt national mellemform mellem folkevisestrofe og knittelvers på den ene side og de nye internationale kunstmetra på den anden« (Thomsen 1971: 201). Herfra runger der et ekko fra oplevelsesæstetikken, når Thomsen betegner Bording som velkultiveret, men overfladisk, hvis plads i dansk poesis historie ikke skyldes hans tankegods, men hans »åndelige letvægt« (Thomsen 1971). Ligesom romantikerne opstiller Thomsen et snævert, men uspecifikt krav om åndelig autenticitet, hvilket er uden respekt for den historiske virkelighed.

Ikke desto mindre slår dansk barokforskning igennem i 1930'erne fulgt op af efterkrigstiden, hvor en ny saglighed og interesse for teksterne i egen ret indtræffer. Dette ses i F.J. Billeskov Jansens *Danmarks Digt-kunst* (1944) og *Dansk Litteratur Historie I: Fra Runerne til Johannes Ewald* (1964) af Billeskov Jansen og Gustav Albeck. Her hænder det, at *Den Danske Mercurius* som led i enevældens nye poesi, den absolutistiske fortællekunst, regnes for det længste i en »Række store Digte« (Billeskov 1944: 127), som ifølge Billeskov står smukt i digtekunstens historie. Man tager nu stilling efter læsning og ikke før; Bording ikke blot beretter, han »forkynder Begivenhederne, der forekommer større jo nærmere de angaar det danske Hof. Formen er ikke Meddelelsen, men Budskabet til Folket« (Billeskov 1944: 128), hvilket vil sige propaganda.

Tonen er en anden i *Dansk Litteratur Historie*, der lægger vægt på udtrykket. *Den Danske Mercurius'* lavere kvalitet tilskrives avistempoet, men dette står i frugtbar kontrast til ovenstående betoning af budskabet og dets forkyndelse, som også Thomsen og Frederiksen nærmede sig. Et fokus på indhold frem for udtryk bør være hovedperspektivet i et studie af *Den Danske Mercurius*, der hverken kan betragtes som et rent poetisk eller rent journalistisk værk, men en blanding, hvis historicitet forskere bør anerkende i dets egen ret som med enhver anden tekst – også selvom det ikke passer til den gældende samtids trang til kategorisering.

Dette ideal bestræber tredje bind i Gyldendals rød-grønne litteraturhistorie, *Dansk litteraturhistorie 3: Stænderkultur og enevælde 1620-1746* (1983), sig i princippet på at realisere, men nævner ikke Bording med mere end den betragtning, at han endte som enevældens panegyriske propagandist (Hougaard 1983: 267). Med litteraturhistoriens 68'er-marxistiske vinkel og dens udvidede litteraturbegreb in mente er det ikke påfaldende, at forfatterne til litteraturhistorien ikke har været synderligt optaget af en på overfladen kongemagtsstro digter som Bording!

Ud af pubertetsstadiet

Selvom Bording bemærkelsesværdigt nok ikke optræder i *Læsninger i Dansk Litteratur* (1998), markerer 1990'erne i dansk barokforskning, blandt andet udtrykt i Jelsbaks »Barokken i dansk digtning. En receptions-historie« (1999), en (gen)opvakt interesse i at se hans værk som en del af barokken i Danmark, samt renæssancens og barokkens litteratur

i almindelighed.⁵ Hertil hører en fælles optagethed af digterens rolle i 1600-tallet, både samfundsmæssigt og poetologisk, og et opgør med oplevelsesæstetikens aversion for det retoriske, allegoriske og lærde digtekunstværk.

Anslaget herfor er Pil Dahlerups artikel »Renæssanceteori og renæssancetekst« (1995), hvori Dahlerup ønsker at revitalisere interessen for dansk renæssance og bestræber sig på at opklare, om der eksisterer sådan en. Heldigvis er svaret på spørgsmålet ja, og efter en teoretisk gennemgang benytter hun teorien i praksis ved at inddrage Bordings sørgedigtning. Dahlerup betragter snarere Bording som tilhørende renæssancen end barokken, men hvorvidt han er en renæssance- eller barokdigter, og om der i så fald er tale om senrenæssance, præbarok eller noget tredje, er ikke så afgørende. Det væsentlige er, at hun læser Bording ud fra hans egen samtids normer i forhold til digterens rolle. Men når dét er sagt, kan der være en pointe i – som Emil Frederiksen gjorde opmærksom på –, at udviklingen i Bordings forfatterskab kan ses som led i et større historisk skifte, der indtræffer i 1660'erne.

I renæssancen gør den epideiktiske stil sig gældende, siger Dahlerup. Renæssancedigteren er en repræsentativ taler for opbygningen og udbredelsen af tidens idealer, især moralfilosofisk, men han står ikke nødvendigvis personligt inde for disse, ej heller behøver han følelsesmæssigt at være involveret i dem (Dahlerup 1995: 39). Hans værktøjer er hentet fra den klassiske retorik, hvis begreber Dahlerup udpeger i sine nærlæsninger, og som Bording bruger til at tegne »idealportrætter« med. Som det ligger til ordet, er disse portrætter forankret i de af samfundets ophøjede idéer, normer og attributter. Dahlerup fokuserer på Bordings idealportrættering af adelspersoner, men fænomenet gør sig ligeledes gældende i *Den Danske Mercurius*, hvori han idealportrætterer hele samfundsordenen og ad den vej legitimerer enevælden. Dette perspektiv er fuldstændig afgørende at have for øje for at forstå den funktion, avisen tjener. Ligeså kan det tilføje nogle nuancer til påstanden om, at Bording blot bedriver hul kongerøgtelse som enevældens propagandist.

5 Et tilhørende bidrag er Eira Storstein og Peer E. Sørensens *Den barokke tekst* (1999), der som grundbog indeholder værdifulde teoretiske kapitler om barokken, men i forhold til Bording ikke tilføjer noget grundlæggende nyt. Dertil den fornævnte artikel af Frederik Stjernfeldt, Henrik Blichers artikel om Don Pedro, »Og Soel gik op paa tydsk' - Om Poul Pedersen Philedors Kierligheds Endrings og Undrings Speil« (1989), og Sebastian Olden-Jørgensens monografi *Poesi og politik. Lejlighedsdigtning ved enevældens indførelse 1660* (1996).

I Dahlerups revitaliserende spor kommer Torben Mundbjerg nærmere dette perspektiv i sin artikel »Anders Bording – mod det ‘uafvendelige’« (2002), hvori Mundbjerg karakteriserer Bordings poetologi med afsæt i digtet »Et Menniskes Stemme berømmes over alle Diurs, Fugles og Instrumeters Lyd« (1654). Retorisk er digtet forankret i et *aporia*, ved at Bording kredser om problemet ved at ville sige det udsigelige. Dette problem udtrykker Bordings, og renæssancedigteren i almindeligheds, poetologiske ideal, »at den tekst der besynger må være mindst lige så smuk og dydig som dét der besynges« (Mundbjerg 2002: 202). Således befinder det ornamenterende lejlighedsdigt sig konstant i det problem, at det aldrig kan bære lige så stor en skønhed, som den skønhed digtet besynger, da denne ikke kan beskrives med ord, men denne erkendelse er netop digtets intention og forløsning. Dette sprogligt-æstetiske projekt – poetologien bag Bordings *decorum* – både karakteriserer og egner sig ifølge Mundbjerg til panegyrikkens funktion.

Maiken Rolsted Friis beskæftiger sig ligeledes med spørgsmålet om *decorum* i »Repræsentation og ‘Sirlighed’. To digte til Christian V’s salving 1671« (2002), som består af en nærlæsning af Bordings salvingsdigt »Den Cimbriske Nordens Frydeskrig.« (1671) og Kingos »Hosianna« (1671). Til inspiration står Friis’ artikel som et eksempel på en fin retorisk læsning, men i denne sammenhæng hæfter vi os ved hendes sammenligning af de to digtere. Ifølge Friis ejer Bording ikke »den udbredte brug af allegori, som Kingos digtning er kendetegnet ved, og herved bevarer hans udtryk det præg af enkelhed, som også kan genfindes i den argumenterende struktur« (Friis 2002: 101). Friis fremhæver Bordings langt mere ‘jordnære’ stil sammenlignet med Kingo, hvilket giver mindelser til tidligere vurderinger, eksempelvis når Jørgen Fafner karakteriserer Bordings aleksandrinere som tilhørende den mellemste stil (Fafner 1994: 114). Med fokus på Bordings retoriske bevidsthed lægger Friis vægt på, at hans lejlighedsdigtning ikke blot kan betegnes som hul kongerøgelse fra en bevidstløst loyal propagandist.

At lejlighedsdigtningen havde en konkret social funktion, hvor *Den Danske Mercurius* i særdeleshed udtrykker »det nye regimes rationelle potentialer, enevældens ideologi og merkantilismens økonomiske teori« (Mortensen & Schack 2007: 359), fremgår af *Dansk litteraturs historie* (2007). Selvom litteraturhistorien endnu er stort optaget af Kingo, og dens udlægning af Bording ikke vidner om en detaljeret læsning og endda rummer et par teksteksempler fra *Den Danske Mercurius*, som forfatteren enten misforstår eller vinkler en kende kreativt, er den med fuldstæn-

dig respekt for tekstens historicitet. Så som oversigtsværk vidner den til gengæld om, at forskningen i Bordings værk langt om længe har overstået pubertetsstadiet.

Fra birolle til hovedrolle

Nærværende skitse af den hidtidige forskning i Anders Bordings forfatterskab er ikke komplet, men den tillader os alligevel at anstille nogle betragtninger. Før disse kunne man indvende, at Bording med tiden *har* fået mere opmærksomhed af forskere, og anfægte, at han skulle være overset. Hertil skal et bevars lyde; Bording er blevet anerkendt for at være Danmarks første professionelle digter og forfatteren bag det danske sprogs første avis. Om han og hans avis så også for alvor er blevet læst, er et andet spørgsmål, for anerkendelsen har ikke rakt længere end til en noget nær konstant undervurdering i litteraturhistorien som dansk baroks juniorpartner. Dette gav tilmed oplevelsesæstetisk genlyd i 2002, da Friis rundede sin artikel af med konstateringen, at lejlighedsdigtningen, »som er skrevet mere på ydre anledning end af indre trang, kan godt være udtryk for sand kunst« (Friis 2002: 108). 90'er-revitaliseringen taget i betragtning slog Bording-forskningen ikke afgørende igennem, og derfor må en rehabiliterende apologi for Bordings forfatterskab, og især min kæphest, *Den Danske Mercurius*, være på sin plads.

Den første kritik mod Bording er, at hans vers med deres lethed mangler åndelig tyngde i form af såkaldte dybe tanker. Som fremhævet er det gældende modsætningspar den verdslige digtning, eksempelvis Bordings bryllupsdigte, over for den religiøse digtning, eksempelvis Kingos salmer. Problemet ved denne opdeling er, at de to kategorier forvansker en saglig granskning af den enkelte tekst. At en digter på bestilling skriver et digt til en særlig anledning og derved lader digtet tjene en social funktion, siger før læsningen intet om digtets indhold. I udgangspunktet er det ikke anderledes end en salmedigter som Kingo, der skriver religiøs brugspoesi til kirkeårets fester og den personlige andagt. Af den grund må vi snarere spørge til intentionen bag den enkelte tekst, hvor intentionen bag store dele af Bordings digte udtrykker en vilje til at sige noget om verdens forhold. Dette i sådan en grad, at man kan betegne ham som en intellektuel.

Eksempelvis kan nævnes »*Scutum Gynaicosophias* eller Lærde QVINDERS Forsuar« (1647), et af hans ungdomsdigte, hvori han tillægger kvinder lige så høje intellektuelle kapaciteter som mænd, eftersom:

Gud oc Naturen jo saa vel
 Har det med hende laffuet
 At hun med en fornufftig Siel
 oc sandsser er begaffuet
 Huor ved hun ved oc vel forstaar
 om høye ting at dømme
 Ja tit oc offte offuergaar
 En Mand i sands oc nemme
 (Bording, *Digte*, 1984: 2)

Digtet knytter sig til renæssancens interesse i gynæceer, der blev brugt som kataloger over kvinder, som havde gjort sig særligt bemærkede. Så ikke blot må digtet i sit forsvar for kønsmæssig lighed betragtes som ædelt; betoningen af mennesket og således også kvindekønnet som med en fra Gud udstyret fornuft knytter sig til Bordings karakteristiske menneskesyn, der både trækker på renæssancehumanisme og den i tiden dominerende lutherske opfattelse af mennesket som et fordærvet væsen. Et menneskesyn, Bording hyppigt udfolder i *Den Danske Mercurius*, hvor han lader konflikten mellem fornuft og syndighed forklare udfordringen ved at opretholde en stabil samfundsstruktur. Forfatterskabet rummer altså åndelig tyngde.

Et andet spørgsmål handler om Bordings poetiske inspiration, som ikke kan slås hen som romantisk geni-fetichisme og alt andet lige er en væsentlig dimension i karakteristikken af et forfatterskab. Det er vanskeligt at vurdere, hvad poetisk inspiration vil sige, men for mig at se vidner selve Bordings levned om en kunstners intense skaberkraft. Mere konkret kan vi kigge på hans kriseperiode 1660-1666, hvor han lever på et eksistensminimum og to gange får muligheden for en stabil tilværelse; den ene gang i 1662 i form af en stilling som rektor ved latinskolen i Slangerup, som han forlader året efter, og den anden gang i 1664 som teologisk lektor i hjembyen Ribe, som han efter knap et år også opgiver (Sønderholm 1986: 22). Hans rådvildhed skyldtes det simple faktum, at han ville leve som digter, og modgangen, han påførte sig selv i disse år, drev ham til at skrive en række digte, der tydeligt udtrykker poetisk inspiration efter oplevelsesæstetikens smag. I håbløshedsdigtet »*Forhaabnings oc forhalings Griller*« om Bordings ustabile tilværelse, er det uden tvivl hans subjektive oplevelse og følelsesmæssige slid, der får ham til at bryde ud i et klagemål til kongemagten:

Men om vel kunde Findis den
der torde Saadant Spørge
Huj Skiæmter Saa din dristig pen
Dig bedre Falt at Sørge
Ach ja ieg der vel haffde till
Goed billighed och Føye
Kand dog ey altid Skiønt ieg vill
Mit Sind til Sorrig bøye
Med tidig schiempt och lystig Fund
Mand offte det kand vinde,
Som ganger om en andens mund
der holder giechen inde
Jeg er och ey aff Saadan haar
At ieg al schiempt kand hade
Jeg Stundum paa *Poëtisck* Faar
Och giechen Løss at Lade
vel maa *Poëten* kaldis giech
For hand Sig vill Forløste
For hand och tiedt aff Samme Sech
Kand schiempt och alvor ryste
(Bording, *Digte*, 1984: 98)

Med sine 654 firefodsjamber er digtet Bordings længste, og i det aner man den nihilistisk distancerede digter, der tilbyder sig selv som det udspilende verdensteaters besyngende mundtøj. I litteraturhistorien er digtet flere gange kåret som et af hans bedste. På trods af sin ellers hårde vurdering må eksempelvis Paludan medgive, at Bording i digtet røber national form og tanke og »virkelig poetisk Aand og Blik« (Paludan 1887: 223).

Men hvor eksistentielt betonet digtet end er, var det et ansøgningsdigt til at måtte udføre den opgave, Bording faktisk ønskede at påtage sig, hvilket endte med at være *Den Danske Mercurius*. Af den grund er det en skam at lade hans frie digte skygge for hans største digterværk, både med henblik på forfatterskabet overordnet, men i særdeleshed med henblik på et samlende barokbegreb. Selve *Den Danske Mercurius'* væsen vidner nemlig om, at Bording faktisk skrev den af en indre trang, som de daværende samfundsforhold foranledigede. Sandsynligvis har han betragtet opgaven som et kald til at bruge sine digtekunstneriske færdigheder i et opbyggeligt virke efter landet var ødelagt i et stadigt krigshærget Europa. Ud fra det perspektiv kan man betegne *Den Danske Mercurius*

som dansk baroks absolut største digtsamling inden for den verdslige poesi. En række eksempler må fremhæves for at underbygge denne påstand.

Som Frederiksen fremhævede, kan intet være mere i barokkens ånd end Bordings forening af det verdslige og det guddommelige. Et citat kan illustrere denne forening. Bording indleder sædvanligvis digtet for januar med en nytårsbøn, og i 1671 er den væsentligste forandring ifølge digtet det forrige års regeringsskifte. Bordings årsåbning lyder således:

Som Tiden skiker sig/ saa bør mand sig at føye/
 Saafremt mand Verden med fornuft vil gjennepløye.
 Saa vel den oende Tjd os med at nøyes bør/
 Som den/ der glæder os: thi Gud dem begge giør.
 Fra Jamling hidindtil/ vor Nordens Cimber-Rige
 Saa vel af vedermoed/ som glæde veed at sig:
 Men har dog mindelig at takke Herrens nafn/
 Som har altingist vendt och giordt til voris gafn.
 Fik Døden end forlof/ vor Koning hen at tage:
 Det dog er voris trøst/ hans Arffving bleef tilbage/
 Som Kronen bær igjen/ och stræber mandelig/
 At Fred och retvjshed blant os kand fremme sig.
 Var Faderen berømt af høye Dyders ære/
 Hvor ved en Konges nafn u-dødeligt kand være:
 Da lader Sønnen oc til sjune klarligen/
 At hand med sin bedrift ey mindre prjs fortjen.
 Ja: gifve Gud/ at hand maae femten dobbelt fange.
 Sin Faders Magt och Hæld/ och lykkelig fremgange/
 Med alt det hand paaslaaer/ och Himlen faae tilløn/
 Det er al Landsens ynsk/ och første Nyt Aars bøn.
 (Bording, *Mercurius*, 1984: 225)

Ovenstående eksemplificerer, hvordan Bording formfuldendt på barokkens hovedvers, den strenge aleksandriner, formår at syntetisere enevældens idé om arvekongedømme, dens forhold til den kristne Gud og moralfilosofisk lærdom om den gode fyrstes pligter i et samlet hele. Ligesom i lejlighedsdigtningen må han i *Den Danske Mercurius* følge en række sociale og religiøse konventioner, men samtidig udtrykker han ved brugen af begreber som fornuft, »voris gafn« og »høye Dyders ære«, at det nyindstiftede regime hviler på en etisk funderet samfundskontrakt mellem kongemagt og undersætter. Denne moralfilosofiske og naturretlige opfat-

telse var under den ældre enevælde trængt noget i baggrunden, hvorfor *Kongeloven* (1665), hvori der stod, at stænderne gav kongen magten, ikke blev offentliggjort før 1709. På trods heraf formår Bording at fremhæve det i sin avis, og det er dette raffinement, der blandt andet gør ham værd at beskæftige sig med og bør tænkes med til hans 'lette' stil. En stil, der både udstiller ham som propagandist og diskret magtkritiker.

Men hvad udpeger avisen som ikke blot en idéhistorisk kilde, men en *litterær* tekst? Som eksempel på *Den Danske Mercurius'* æstetiske værdi kan fremhæves Bordings brug af en art emblematiske, som han hyppigt anvender til at udtrykke vigtige begreber, ordsprog og lærdomme. Dette gør sig både gældende, når han vil fremhæve det dydige danske arvekongerige, men ligeså når han holder europæiske nabolandes politiske instabilitet op som et spejl for den forhåbentligt loyale undersåt. For eksempel når den tysk-romerske kejser Leopold I ikke kan dæmpe den uro, han selv har skabt ved at forfølge protestanter i Ungarn, thi:

Der siges/ at en Orm var til i fordom Dage/
Med mange Hofveder/ och kunde det saa mage/
At naar mand it af dem afhug/ it andet koem/
I steden op igjen/ før nogen saae sig om.
End dog mand dette kun for tant oc fabel regner;
Det dog Oprørs natur och egenskab betegner:
Den aldrig er saa snart afstillet och tilfreds/
Den Jo med sin Forgift udbryder andensteds.
(Bording, *Mercurius*, 1984: 214)

De første fire linjer fremmaner sprogligt den billedsymbolik, der visuelt kunne ledsage digtet i typisk emblematiske forstand, mens de næste fire uddrager og sammenfatter læresætningen fra billedet. Således knytter Bording en konkret nyhed til et i tiden kendt mytisk væsen, hydraen, og sammenfatter en lektion i oprørets inertie. Hvad end der er tale om stof hentet fra græsk-romersk mytologi, et sted i Biblen, fabler, myter eller overtro, er dette typisk for *Den Danske Mercurius*, hvori Bording via allegorier, mentale billeddannelser og lærdom udbygger et verdensbillede rigt på kosmologiske facetter. Så mens Friis konstaterede et fravær af allegori i forhold til Kingo i Bordings »Den Cimbriske Nordens Frydeskrig«, er tilfældet et andet, hvis man vender blikket mod *Den Danske Mercurius*.

Herpå har vi sporet os ind på følgende betragtning: En fuldstændig læsning af *Den Danske Mercurius* mangler endnu i forskningen. Som vi

så, erkendte Thomsen at ikke have nærlæst den, mens andre forskere let og elegant springer opgaven over, hvilket giver indtrykket af, at værket ikke er værd at beskæftige sig med. Erik Sønderholm, udgiveren af Anders Bordings digte med tilhørende kommentarer i Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs projekt 'Anders Bording: Samlede Skrifter', tager ligeledes ikke hensyn til *Den Danske Mercurius* i sin karakteristik af Bording, men pointerer, at en sådan hensyntagen muligvis ville tegne et mere nuanceret billede (Sønderholm 1986: 38). Selvom arbejdet med *Den Danske Mercurius* i udgivelsesprojektet ikke var Erik Sønderholms, men historikeren Paul Ries', er det påfaldende, at en af de største autoriteter i dansk barok undlader at inddrage den i sin karakteristik. Opdelingen af de 'rigtige' digte til litteraten og avisen på vers til historikeren vidner netop om den tradition, der er for at betragte *Den Danske Mercurius* som en tekst uden betydelig litterær værdi.

Dette bringer os videre til en anden betragtning, at en afrundet syntese baseret på en læsning og fortolkning af Anders Bordings samlede værk endnu mangler i forskningen. Eksempler på sådanne monografier om andre af barokkens digtere kunne være Erik Sønderholms *Jacob Worm. En politisk satiriker i det syttende århundrede* (1971), andet bind i Erik A. Niensens firebindsværk om kristendommens billedsprog, *Thomas Kingo. Barok, enevælde, kristendom* (2010), eller Johnny F. Lindholms *Sandheds veje. Lutherske Strejffys over Ólafur Jónsson á Söndums Digtning* (2022). Erik A. Niensens tilgang er især forbilledlig, og i anledning af den og de fire førnævnte afhandlinger om dansk barok fra 1935 bør vi reflektere over det danske barokbegrebs periodisering og indhold i forhold til Bording.

På nær Kehler var afhandlingerne generelt enige om, at barokken tidligst indtræffer i 1650'erne dannet af en syntese af religion, enevælde og den anden schlesiske skoles højpatetiske stil som set hos Kingo og Naur. Hvis vi dog lægger vægten på det stilistiske, som Jørgen Fafner gør, kan vi danne et mere historisk barokbegreb: Fafner betegner tidsrummet fra 1620'erne og frem til midten af 1700-tallet som kunstpoesiens periode, hvor det danske sprog begynder at institutionaliseres. Poetologisk ses dette ved prosodiens kultivering, mens det i selve poesien ses ved en institutionel digtning, hvor digterjaget vender sig udad mod sin verden og knytter poesien til magthaverne, kirken og teatret (Fafner 1994: 25). Stilistisk omfavner dette barokbegreb den klassiske treenhed, Arrebo, Bording og Kingo, og definerer indholdsmæssigt barokken ud fra idéen om samfundets begyndende rationalisering. Dette begreb omfatter både

den første og anden schlesiske skole og det faktum, at enevælden først blev indført i 1660 og tilmed indeholdt en både religiøs og naturretlig dimension. Således kan det rumme hele det 17. århundrede.

I et beslægtet spor tager Nielsen afsæt i Kingo ud fra 1600-tallets instrumentalisering af sproget med tæt fokus på den kristne billeddannelse, der finder sted hos Kingo. Det bagvedliggende barokbegreb med vægt på livsfølelse prøver Nielsen forsøgsvis at »sammenfatte under formlen: *den lidenskabelige destruktion af lidenskaberne*« (Nielsen 2010: 33) ud fra idéen om verden som den ustyrlige sjæls fatalistiske kamplads, *theatrum mundi*. Denne mentalitetshistoriske modus, som Nielsen betegner som barok og som nævnt kan stilmæssigt knyttes til Fafners kunstpoetiske periode, betragter han i forbindelse med Kingo gennem enevældens centralisering og rationalisering af det middelalderlige statsapparat. Nielsens ikonografiske læsning demonstrerer, hvordan Kingo som enevældens salmedigter former mentaliteter via litterære virkemidler som allegorese, emblematik og retorik.

Samlet set peger Nielsens syntese af stil, mentalitet og historicitet knyttet til analyse af allegori, emblematik og retorik hos Kingo frem mod den tilgang, et studie af *Den Danske Mercurius* bør forankres i; den gældende tekst er blot ikke salmer, men en versificeret avis, og nødvendigheden af ensretning og ideologisk opbyggelig opdragelse blot mere presserende, mens regimet befandt sig i sin konsolideringsfase. For i tillæg hertil at nævne et par perspektiver, man med fordel kunne tænke sammen, ville det med et boghistorisk afsæt være frugtbart at betragte *Den Danske Mercurius* som et led i den omkalfatring af offentligheden, der finder sted i enevældens konsolideringsfase. Stilmæssigt markerer denne periode, 1660'erne, ligeledes et skift for Bording, hvortil et centralt spørgsmål er, hvilke historiske forandringer der knytter sig til dette skift.

Dette rejser spørgsmålet om, hvordan avisen som et medie har påvirket læseren, hvilket samtidig rejser spørgsmålet om, hvilket tankegods knyttet til sin kosmologi Bording lader komme til udtryk deri; hvordan og hvorledes man kan karakterisere ham som tænker. Men som Stephen Greenblatts nyhistoriske tilgang til samfund og kunst – *cultural poetics* – gør opmærksom på, må man også forholde sig til, hvad læseren har forventet, og hvilken vekselvirkende samfundsforhandling en tekst som *Den Danske Mercurius* er udtryk for.⁶

6 *Negotiating Pasts in the Nordic Countries* (2009) rummer en glimrende teoretisk udbygning af Greenblatts arbejde.

Denne forhandling er vanskelig at skitsere, eftersom vi ved meget lidt om samtidens reception af Bordings avis. Vi ved, at den solgte godt, mens faktummet, at han konsekvent skrev den over 11 år frem til sin død, ved siden af Daniels Paullis nekrolog kunne tyde på en vis succes. Dog kunne nyhistorisk kontekstualisering netop agere det knudepunkt, der binder ikonografi og offentlighedsteori sammen i én samlet læsning.

For at syntetisere Bordings samlede værk skulle man altså trække på en tværfaglighed, der i hvert fald breder sig over kunst-, litteratur- og idéhistorie, filosofi og teologi samt et bredt kendskab til 1600-tallets kulturhistorie og politiske forhold. Arbejdet med især *Den Danske Mercurius* opstiller en vanskelighed, der både kræver sans for udtryk som for indhold. Som en blanding mellem poesi og journalistik, man tilmed ikke havde set før, er et generelt genrehistorisk beredskab ikke tilstrækkeligt. Både sans for udtryk i form af litterær og filologisk kompetence og sans for indhold i form af overblik over og forståelse for de forskellige dimensioner af 1660'erne og 70'ernes historiske landskab gør sig gældende.

Således er opgaven krævende, men med den eksisterende forskning rig på inspiration er vejen banet for at gå i gang. Samtidig er opgaven givende, eftersom et stort, men forsømt forfatterskab ville indføres i den litteraturhistoriske forskning, og derfor er opgaven ikke mindst berettiget, da den ville skænke Bording en velfortjent hovedrolle på den litterære scene, der er dansk barok.

Litteratur

- Albeck, Gustav & Jansen, F.J. Billeskov (red.): *Dansk Litteratur Historie I: Fra Runerne til Johannes Ewald*. København 1964.
- Arnholtz, Arthur., Dal, Erik., Kabell, Aage (red.): *Danske Metrikere I: Fra Billeke til Gerner*. København 1953.
- Bertelsen, Henrik (red.): *Danske Grammatikere fra midten af det syttende til Midten af det attende Aarhundrede. Første Bind*. Århus 1915.
- Bertelsen, Henrik (red.): *Danske Grammatikere fra midten af det syttende til Midten af det attende Aarhundrede. Tredie Bind*. Århus 1919.
- Blicher, Henrik: »Og Soel gik op paa tydsk« - Om Poul Pedersen Philedors Kierligheds Endrings og Undrings Speil«, i: Kjær, Iver., Flemming Lundgreen-Nielsen, Merete K. Jørgensen (red.): *Danske Studier*, bind 84, København 1989.
- Bording, Anders: »Den berømte og velfortiente M. Anders Bordings Poëtiske Skrifter«, i: *Tvende Parter*, udgivet af Frederik Rostgaard og Peder Terpager. København 1735.

- Bording, Anders: *Den Danske Mercurius*, udgivet af Paul Ries, København 1984.
- Bording, Anders: *Digte*, udgivet af Erik Sønderholm, København 1984.
- Christensen, Georg: *Barokken i dansk Digtning*, 1935. Tilgængeligt som manuskript via Det Kongelige Bibliotek.
- Dahlerup, Pil: »Renæssanceteori og renæssancetekst«, i: Bredsdorff, Thomas & Mortensen, Finn Hauberg (red.): *Hindsgavl Rapport*. Odense 1995.
- Eriksen, Anne & Jón Viðar Sigurðsson: *Negotiating Pasts in the Nordic Countries. Interdisciplinary Studies in History and Memory*. Lund 2009.
- Fafner, Jørgen: *Dansk Vershistorie 1: Fra kunstpoesi til lyrisk frigørelse*. København 1994.
- Frederiksen, Emil: *Barokken i dansk Digtning*, 1935. Tilgængeligt som manuskript via Det Kongelige Bibliotek, København.
- Friis, Maiken Rolsted: »Repræsentation og 'Sirlighed'. To digte til Christian V's salving 1671«, i: Kjær, Iver, Flemming Lundgreen-Nielsen & Merete K. Jørgensen (red.): *Danske Studier*, bind. 97. København 2002.
- Heggelund, Kjell & Sverre Inge Apenes (red.): *Petter Dass: Samlede verker*, bind 1. København 1980.
- Hvidt, Marie: »Den Danske Mercurius 1666-77. Den første danske avis bliver 300 år«, i: Jørgensen, Harald (red.): *Pressehistorisk årbog*. København 1966.
- Hougaard, Jens, Toni Nielsen, Erik V. Rasmussen, Arne Rindom & Peer E. Sørensens: *Dansk litteraturhistorie 3: Stænderkultur og enevælde 1620-1746*. København 1983.
- Jansen, F.J. Billeskov: *Danmarks Digtekunst. Først bog*. København 1944.
- Jelsbak, Torben: »Barokken i dansk digtning. En receptionshistorie«, i: Kjær, Iver, Flemming Lundgreen-Nielsen & Merete K. Jørgensen (red.): *Danske Studier*, bind 94. København 1999.
- Kehler, Henning: *Barokken i dansk Digtning*. 1935. Tilgængeligt som manuskript via Det Kongelige Bibliotek, København.
- Kirchhoff-Larsen, Christian: *Den Danske Presses Historie*. København 1942.
- Mundbjerg, Torben: »Anders Bording – mod det 'uafvendelige'«, i: Johannesson, Hans-Erik, Hans Helander, Vibeke Roggen & Annika Ström (red.): *Mimesis Förvandlinger: Tradition och förnyelse i renässansens och barockens litteratur*. Stockholm 2002.
- Mortensen, Klaus P., Schack, May (red.): *Dansk litteraturs historie*, bind 1. København 2007.
- Nielsen, Erik A.: *Thomas Kingo. Barok, enevælde kristendom*. København 2010.
- Olden-Jørgensen, Sebastian: »At vi maa frycte dig af idel kjærlighed – Magtudøvelse og magtiscenesættelse under den ældre danske enevælde«, i: Bundsgaard, Inge og Michael H. Gelting: *Fortid og Nutid*, hæfte 1. København 1997.
- Olden-Jørgensen, Sebastian: *Poesi og politik. Lejlighedsdigtning ved enevældens indførelse 1660*. København 1996.
- Olufsen, Peter (red.): *En pris - en avis - en avis: et skrift om Anders Bording »Den Danske Mercurius« og den hæderspris der bærer hans navn*, Dansk Fagpresse, 1990.

- Paludan, Julius: *Renaissancebevægelsen i Danmarks Literatur, især i det 17. Aarhundrede*. København 1887.
- Paulli, Daniel: *Extraordinaires Maanedlige Relationer, 1676-1677*. Transskriberet fra 60,-191 4° på Det Kongelige Bibliotek, København.
- Petersen, Carl S. & Andersen, Vilhelm: *Illustreret dansk Litteraturhistorie I: Fra Folkevandringstiden indtil Holberg*. Lund 1929.
- Petersen, N.M.: *Bidrag til den danske Literaturs Historie III. Det lærde Tidsrum 1560-1710*. København 1855.
- Rafn, Eyvind: *Anders Bording. Danmarks første journalist og Danmarks ældste avis*. Dansk Hjemstavns Forlag. 1957.
- Rahbek, Knud L. & Nyerup, Rasmus: *Den danske Digtekunsts Middelalder fra Arrebo til Tullin. Første Del* (3. bind i *Bidrag til den danske Digtekunsts Historie* (1801-08)). København 1805.
- Reenberg, Tøger: *Tøger Reenbergs Poetiske Skrifter. I Tvende Deele. Anden Deel*. Udgivet af Tøger Reenberg Teilmann. 1769.
- Stjernfelt, Frederik: »Opblæste Gloser merket let. Overvejelser over barokbegrebet omkring Tøger Reenbergs *Ars poetica*«, i: Kjær, Iver., Lundgreen-Nielsen, Flemming., Jørgensen, Merete K. (red.): *Danske Studier*, bind 83. København 1988.
- Stolpe, P.M.: *Dagspressen i Danmark, dens vilkaar og personer indtil midten af det attende aarhundrede*, bind 2, fotografisk reproduktion af udgaven fra 1879. København 1977.
- Storstein, Eira & Sørensen, Peer E.: *Den barokke tekst*. Frederiksberg 1999.
- Sønderholm, Erik: »Hans Grams Bording-fortale«, i: *Fund og Forskning*, bind 27. København 1984.
- Sønderholm, Erik: *Kommentarer til Anders Bornings digte*. København 1986.
- Thomsen, Ejnar: *Barokken i dansk Digtning*. København 1971 (1935).